

Szent Imre Album. Szerkesztette: *Huszár Károly*. Budapest, 1930. — Annak a hódoló emlékezésnek, amelylyel a magyarság az elmúlt esztendőben Szent Imre herceg eszményisége előtt meghajolt, méltó megőrkítője és a történelmi idők számára fenntartója ez a díszes kötet; a gondos szerkesztői kéz mindent felölelt benne, ami csak nagy és magasztos volt a jubiláris ünnepek folyamán. Az Emlékkönyvben, annak szándékai szerint, az uralkodó elem a képanyag. A szövegrész a bevezető legszükségesebb adatokat tartalmazza. Minden egyebet a képek mondanak el: színesen, vonzóan és ötletesen. Az ünnepeken résztvevő reprezentáló és előadó személyek után elénk tárul az a számos, fényes jelenet, amelynek pompájában és meghatottságában folyt le a jubileumi hódolat nagyszerű ténye. Magasabb szempontból nézve a kötetet, többet jelent, mint az emlékezés világát szolgáló adat-gyűjteményt. Végső elemzésben az emlékkönyv a hittől ihletett magyarság történelmi öntudatának és önértésének hatalmas megnyilatkoztatója és hordozója. Ez az album igazi szépsége és ereje.

Friss Endre: Fogadjatok be. Versek. Két évvel ezelőtt ismertettem e hasábkon Friss Endre «Megtalált szavak» című első verseskötetét. Meglepően érett készsége, meggyőző biztonsága és költői intelligenciája nemcsak dicséretet váltott ki belőlem akkor, hanem némi aggodalmat is, mert nélkülöztem verseiben azt a lendítő erőt, amely a jövő felé mutatott volna. Higgadság, kontemplatív leszűrődöttség, óvatos mérséklet, jellemezte a finom kis kötetet, és mindezek mögött valahogy ott éreztem a költői vitalitás bizonyos fogyatékoságát.

Most, hogy új verseskötetét olvasgatom, igazoltnak látom két év előtti aggályaimat. Ennek íze, színe, ereje is más. Kevesebb-e, több-e? Számra csak harmincnégyszáz vers s ezeknek is

jórésze jelentéktelen. Mintha lábbadozó beteg írta volna, aki új ízeket kóstol, de ezeket még nem tudja kellően élvezni, s ezért csak elvétve beszélhet róluk hiánytalanul.

Lehet, hogy ez a jelző túlságosan bántó, mert hiszen még ezekben a jelentékteleneknek mondott versekben is (Mámor, Tél, Félélem, Színek, Márciusi ajándék, A művész apja, stb.) ugyanaz a finom érzékenységgű lélek bontja, hámozza burkát az analitikus líra hajszálélú műszereivel, mint a jó, a szép verseiben, de ami a lélek munkájából a papírra jutott, nem érdekes, nem jelentős az olvasó számára.

Jó versei még határozottabban mutatnak arra, hogy ebben a lábbadozó lélekben valamely válság megy végbe. Előző kötetének versei elvontabbak voltak, de képeik metafizikai értelmet kaptak a velük társított gondolat mélységében. Mostani versei egyszerűebbek, világosabbak. A természet képei színesebben, plasztikusabban jelennek meg bennök (Őszi erdő, Haldokló hegyoldal, Otthon, November), de vonatkozásaik csak ritkán mélyülnek el (Egyszerű vallomás), s ezért kevesebb nyomot hagynak az olvasóban.

Ugy tetszik, a költő átmeneti állomásra érkezett. Még meditál, keres, kutat, de az «Otthon» pár pompás verse már világos ígéret arra, hogy meg fogja találni a helyes utat.

Majtényi György.

Ráth Végh István: Az éremadár. (Franklin Társulat, é. n.) Érdemes volna a figyelemre, hogyan élnek tovább a divatjamult műfajok, mivé lett az éposz, a kalandregény, a tan-költemény, a verses elbeszélés számtalan neme. Ne higgyük, hogy ezek mind meghaltak. Többé-kevésbé alcázva ott bujdosnak az irodalomban ma is, ha pedig nincs más menedékük, leszállnak az ifjúsághoz, amelyet az iskola szintén a mult remekeivel táplál.

Az Ércmadárnak, ennek a komoly becsvágygal írt ifjúsági regénynek is számtalan vonása mutatja a nagy műfaji eredetet s már a problémája miatt sem fölösleges, hogy itt foglalkozunk vele.

Kiindulópontja a ma legizgatóbb kérdése: mi vár ránk a legközelebbi világháborúban. S ez a kép férfiasan sötét. Legtakargatottabb rémlátásunkat mint valóságot vetíti elénk. Rajza szerint egész mai műveltségünket új népvándorlás barbársága fogja eltemetni. Nem valami ránktörő exotikus törzsek, hanem az emberiségnek az a fele, amely itt él társadalmunk napos szintje alatt, pincékbe, hidak alá, kanálisokba szorítva. Onnan rajzanak elő, olyan állati pusztításvágygal, amilyenek neveltük őket. Komoly intelem, méltó, hogy az ifjúság mennél korábban megismerkedjék ezzel a lehetőséggel s fölébredjen embertársai iránt a felelősség érzete.

Az Ércmadárnak különben ez csak a kiindulópontja. A regény hőse néhány röpülőtiszt, akik felmenekülnek az Alpesekbe. Körültük minden élet megszűnt: az emberiséget a csöcselék gyujtogatása és járványok irtották ki. Az egyik tiszt, jártas a hindu misztikumban, rábeszéli társait, hogy állíttassák el vele az életműködésüket. Biztosítja őket s kísérlettel is igazolja nekik, hogyha újból elszaporodik az emberiség a földön, az örök hóban épen megtalálhatják s új életre keltethetik őket.

Ennek a francia-néger tisztnek terve van velük. Meg van győződve, hogy a történelem teljesen a külső tényezők függvénye s néhány évezred múlva megint csak meg kell verekednie egymással egy új Rómának és Karthágónak a Földközi tenger uralmáért. Hisz a lélekvándorlásban s Hannibál reinkarnációjának érzi magát. Nincs kétsége felőle, hogy ott lesz az új harcban is, mint vezér s erre a korra tartogatja

társai ébresztését. Hiszi, hogy a repülőgépek Karthágó javára döntenek el a küzdelmet.

Amit a francia elgondolt, a regény következő részeiben teljesedik. Az írónak azonban nemcsak az az érdeme, hogy ügyesen építi föl az átmenetet a fantasztikumba, hanem az is, hogy a folytatásban sem rendez felelőtlen műkedvelői előadást abból a gondolatból, mi történt volna, ha már a pún háborúban megjelenik a repülőgép. Nagyon komolyan néz szembe ezzel a kérdéssel és válasza valósággal lesújtó. Hamarosan kiderül, milyen gyatra fegyver az őökké hanyatlott ivadékok közt a repülőgép, ha nem áll mögötte az egész mai civilizáció. Mit ér a gép, ha fogytán a benzin? Hannibál csakugyan megtalálja, föltámasztja a tiszteket s foglyul hurcolja őket Afrikába. Halálos veszélybe jutnak, csak egy szerelmes görög lány szabadíthatja meg őket. Átmenekülnek Rómába, de ott sincs több szerencsájük. A parvenü Scipio áskálódásait csak azért tudják elhárítani, mert ragyogó sporteredményeik elragadják a cirkusz tömegét. Ezekben a magyar és az angol remekel, míg a költői versenyen a német nyer koszorút egy feledésbe merült Horatius-verssel. Van velük egy magyar tisztiszolga is, Hannibált végül ez öli meg. Karthágó földülését azonban nem bírják megakadályozni, sőt mikor ennek a görög lány is áldozatul esett, ép a szerelmes magyar tiszt ad a rombolók nyaka közé gyakorlati oktatást a huszadik század fejlett bombakultúrájából.

A fiatalág figyelmét bizonyára leköti az érdekes meseszöveg, annyira, hogy nem veszi észre a belső ellentmondást e közt a bombavetés és a közt a nagy erkölcsi fölháborodás közt, amellyel a repülők botránkoznak Hannibál kegyetlenségén, vagy a római embertelen sportszabályokon, kisebb arányú kivégzéseken s egyéb ilyen üde pajzánságain az antik világ-

nak. Hiszen mindez semmisség a jövő repülőinek föladatahoz mérten, amely védtelen nők és gyermekek agyonmérgezését és szétrobbantását hárítja rájuk.

De ha szerettük volna is ettől az ellenmondástól mentesnek látni a sokoldalú érdeklődéssel, friss hangon, ügyesen szótt regényt, ezt is magyarázhatja a tiszta nevelő szándék. Eleven kultúrképei, mozgalmas harci jelenetei, jól vázolt típusai s köztük Jim, a foxterrier «jellemzése» s mind-ezeken fölül az egész munkán átáradó vidám hősi szellem olyan sajátságok, amelyek miatt korunk fiatalsága érdeklődéssel fogja olvasni ezt az önálló úton járó, szépen kiállított regényt, amelyben egyébként a szerző új kalandokra indítja a repülőket: Magyarország. (jég)

Bartók György: Kant etikája és a német idealizmus erkölesbölcsellete. (Budapest, 1930. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.)

A német idealizmusnak Magyarországon hagyománya és jelene van. A rendszeres filozófiai munkásság hazánkban Kant és követői nyomán támadt. Az első és máig legnépesebb magyar filozófiai iskola, a Böhm Károlyé az idealizmus örökségéből merített. — Böhm valósággal a Kanttal meginduló fejlődés utolsó nagy rendszeralkotója, oly rokonul kapcsolódik a német idealizmus első nagy filozófusaihoz, természetesen minden erős eredetisége mellett — és végül ma az új történeti iskola, a szellemtörténetészek iránya nálunk is, mint Európa-szerte, az idealizmus feltámadását jelenti. A német idealizmus története a magyar szellemi élet történetének előzményeihez tartozik.

Igy tekintve még inkább megnő ennek a kitűnő könyvnek a jelentősége. Nem általában a kanti filozófiát tárgyalja — erről Bartóknak külön könyve jelent meg 1925-ben, de az

etikai tanok megértetése végett vázolja mind Kant, mind utódai egész rendszerének főszmeit s így általános képet is kapunk. De mivel úgy Kant, mint követői gondolkozásmódja elsősorban erkölcsi jellemű s rendszerük is etikai tanokba csúcsosodik — amint ezt Bartók teljes sikerrel bizonyítja — az etikáik tárgyalása az idealizmus iskolájának leglelkéről lebenteli fel a fátyolt.

Maga a szerző kritikai szempontját a következőkben ismerteti: «Kant erkölcsfilozófiájának megértése szempontjából... elsőrendű fontossággal bír annak az álláspontnak a megragadása, amelyről az egyes fejtegetések és az egész rendszer tekintendő. Mihelyt sikerült a helyes álláspont leszögezése, azonnal teljes értelmükben és jelentésükben állanak előttünk az egyes részletek is, mert nem idegen többé reánk nézve az a szellem sem, amelynek talajából Kantnak egész műve, életdús és az idők változó viharaival dacoló tölgyként, kinő. Ha azonban a helyes álláspont megállapítása nem sikerül, akkor szert tehetünk ugyan Kant filozófiájának «tudására», rendelkezhetünk az egyes részletkérdésekben valóban bámulatraméltó tájékozottsággal, de... a sok tudás és bámulatraméltó tájékozottság között elvész a részleteket éltető szellem... Kantot csak az fogja megérteni, aki képes a maga szellemét az ő szellemébe kapcsolni és az ő álláspontjáról szólni síkra vele az ő tanának megértésére.» Ez az igazi kritika, azaz valamely szellemi alkotás megértésének, magyarázatának, értékelésének a helyes álláspontja. Más helyen ezt a nyilatkozatát olvashatjuk: «Mi éppen azért tartottuk szükségesnek minden történeti problematika és minden történeti exkurzió mellőzésével pontrólpontra követni Kant fejtegetéseit és előadásunkat az ő problematikája szerint tagolni, mert szilárdan meg vagyunk győződve, hogy az erkölcsi-